

Поплавський Сергій Юрійович

Вплив історичної культури на відносини між Україною і Польщею

УДК 008:32

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-6.16>

Поплавський Сергій Юрійович

аспірант

Національного університету «Острозька академія»

вул. Семінарська, 2, Острог, Рівненська область, Україна

ORCID: 0009-0003-6206-7593

У статті розглянуто політичні чинники історичних суперечок між Україною та Польщею. В її основу покладено теорію, яку можна охарактеризувати поняттями «історична політика» та «історична пам'ять» і визначити як теорію політики пам'яті, коли пам'ять стає об'єктом цілеспрямованої діяльності органів державної влади.

«Історична пам'ять» – категорія, що належить до сфери малодослідженого проєкту «історична культура», тому в ході дослідження звернена особлива увага на порівняння та зіставлення історичних культур Польщі та України. Ми взяли за основу підхід, який дозволяє шукати витоки цієї проблеми у відмінностях історичних культур цих держав.

Для досконалішого усвідомлення категорії «історична культура» ми проаналізували її основні виміри: когнітивний, естетичний та політичний.

Аналіз когнітивного виміру допоміг усвідомити, що майже весь попередній історичний шлях взаємовідносин Польщі та України призводив до колективних травм. Особливо це проявилось у питанні Волинської трагедії 1943 року. Когнітивний вимір допомагає нам зрозуміти історичну правду про відносини між Україною та Польщею та усвідомити роль та місце України у змінюваному світі.

Естетичний вимір відповідає за емоційну інтерпретацію подій. Завдяки цьому виміру ми маємо можливість спостерігати, як поляки та українці застосовують мистецькі форми для створення іміджу своїх країн та наскільки вони зацікавлені у високій якості репрезентації власної історії.

Політичний вимір історичної культури тісно пов'язаний з використанням історичної культури в інтересах влади. Презентуючи себе в історично наповнених символах, влада намагається формувати ідентичність у вигідних їй вимірах. XXI століття – вік інтернеттехнологій – перетворює минуле на сцену для політичних вистав. Аналіз політичного виміру дає можливість позбутися колективних травм та вибудовувати свідоме, раціональне суспільство. Особливо це необхідно для підтримки добросусідських відносин між Україною та Польщею в період вторгнення росії в межі України. Цей вимір дає найбільше можливостей для пояснення впливу історичної культури на відносини між Україною та Польщею.

Ключові слова: історична пам'ять, історична політика, історична культура, когнітивний вимір, естетичний вимір, політичний вимір.

Вступ. Упродовж перших десятиліть 2000-х років унаслідок інформаційної революції і пов'язаних з нею маніпулятивних технологій можливості використання історичних суперечок для досягнення політичних цілей сягнули необмежених можливостей. Торкнулися вони і українсько-польських відносин. Однак Польща досягла значно більших успіхів від політичного використання історії, ніж Україна, зокрема у питанні про Волинську трагедію 1943 року і його політизацію у Польщі, та у зв'язку з цим виходу постанови Сейму Республіки Польща про «геноцид» громадян II Речі Посполитої «українськими націоналістами».

Як бачимо, Польща та Україна так і не змогли порозумітися щодо спільної історії. Налагодити сталий польсько-український діалог намагаються професійні історики, журналісти та політологи, але поки що вони не знайшли порозуміння стосовно цього питання. Це українсько-польське протистояння у роки Другої світової війни щоразу стає інструментом тиску Польщі на Україну, незалежно від того, який уряд перебуває при владі. За допомогою цього питання польські політичні лідери маніпулюють питанням щодо вступу України в ЄС/

НАТО, з приводу подальшої військово-політичної допомоги Україні тощо.

На нашу думку, неможливість вирішення проблеми на фаховому рівні пов'язане з різним сприйняттям відмінностей історичної культури двох держав, тож ми повинні з'ясувати різницю у поглядах Польщі та України на історичну культуру і її вплив на відносини між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія міждержавних відносин України із Республікою Польща кінця XX – поч. XXI ст та вплив на них їхніх історичних культур є предметом наукового інтересу широкого кола вчених, викликає інтерес дослідників і зазнала багатогранного наукового осмислення.

Опубліковано масив фахових видань політичного, історико-гуманітарного, юридично-правового та соціально-економічного характеру. Проблему розбудови українсько-польських двосторонніх відносин до євроатлантичної інтеграції двох держав науковці проаналізували на численних національних і міжнародних наукових конференціях та симпозіумах, круглих столах. Досліджено головні етапи політичного співробітництва України з Республікою Польща.

Теоретичним обґрунтуванням нової східної політики Польщі стала концепція Є. Гедройця. Польський публіцист Єжи Гедройць та політолог Юліуш Мєрошевський в 70-х роках сформували ідеї, які отримали назву доктрина Гедройця-Мєрошевського [6].

Основою доктрини є теза про те, що потрібно створити міждержавний союз Литва, Польща, Україна та Білорусь, заснований на спільних історичних та культурних зв'язках.

Для розуміння місця України в глобальній системі міжнародних відносин важливе значення мають роздуми Зб. Бжезинського, висловлені ним у книзі «Велика Шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи» [3] про те, що стратегічні польсько-українські відносини є найголовнішими для міжнародної стабільності і безпеки на європейському континенті [4].

У книзі Петра Кралюка «Українці і поляки: 1000 років (не)порозуміння» [10] автор намагається дати відповідь на питання, чому взаємовідносини між двома дуже близькими народами такі неоднозначні. Аналізуючи історичне минуле, він детально розкриває основні історичні події, що мають вирішальне значення як для сучасної Польщі так і для України.

Детальне дослідження гострих питань спільного минулого України та Польщі, які сьогодні заважають обом країнам робити кроки на шляху примирення здійснив колектив авторів на чолі з Вахтангом Кіпіані у детальному дослідженні «Війна двох правд. Поляки та українці у кривавому ХХ столітті» [9]. Це дискурс вчених, публіцистів, діячів культури та мистецтва, факти, результати досліджень і міркувань провідних спеціалістів із дискусійних проблем щодо українсько-польських взаємин.

Автори матеріалів збірника «Польсько-українські студії. Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість» [20] досліджують проблеми взаємин двох народів протягом століть, розглядають перспективи українсько-польських відносин. У науковий обіг вводяться не відомі архівні дані, які допомагають об'єктивно оцінити історію стосунків України й Польщі та демонструють роль політики пам'яті у формуванні суспільної свідомості.

Вагомий внесок у дослідження українсько-польських відносин зроблено Л. Стрільчук у монографії «Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» [17].

Яцек Куронь у книзі «Поляки та українці. Важкий діалог» [11] пропонує власні спогади присвячені міжнаціональним стосункам, у тому числі польсько-українського примирення та співпраці і пропонує шляхи подолання наслідків політизації історичної пам'яті.

Дуже цінну наукову базу щодо теорії дослідження дають вчені Б. Гене, М. Альбвас,

Ф. Анкерсміт, А. Ассман, Я. Ассман, П. Нора, Р. Рікер, Й. Рюзен, Т. Стрієк та вітчизняні вчені Г. Касьянов, Л. Нагорна, В. Склокін, Б. Гудь, В. В'ятрович, Я. Грицак, С. Стельмах.

Мета статті – проаналізувати зміст поняття «історична культура» та визначити її роль як чинника здійснення політичного впливу в Україні та в Польщі.

Завдання дослідження:

– проаналізувати зміст поняття «історична культура», визначити роль історичної культури як чинника здійснення політичного впливу;

– визначити роль історичної культури в контексті міжнародних інтеграційних процесів, порівняти особливості польської та української цивілізаційних моделей політики пам'яті;

– вияснити, чиє громадське життя, Польщі чи України, на сьогодні глибше занурене в історію та які це має наслідки для розвитку обох країн і відносин між ними.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є історичний та порівняльний методи.

Історичний метод дозволяє хронологічно представити еволюцію двосторонніх відносин країн, виокремити ключові події, які впливали на відносини сторін.

Порівняльний метод дозволяє зробити висновки про характерні ознаки і відмінності різних етапів українсько-польських відносин.

Виклад основного матеріалу. Польща та Україна мають понад тисячу років стосунків, які по-різному впливають на поточні політики обох держав. У їхньому минулому чимало спільного, але й було багато непорозумінь, зокрема, національно-визвольна війна під керівництвом Богдана Хмельницького, війна 1918–1919 рр., військово-політичне протистояння на Холмщині та Волині у 1938–1947 рр., обопільні етнічні чистки, що привели до масових вбивств поляків на Волині та українців у Польщі, тощо. Окремим явищем є українсько-польські взаємини у 90-х роках ХХ – початку ХХІ століття. Вкрай важливою стала підтримка Республікою Польща України на початку повномасштабного збройного вторгнення Росії у лютому 2022 року. Проте, у стосунках між державами знову виникають проблеми. Прикладом може бути «конфлікт перевізників» на українсько-польському кордоні.

Протистояння відходять в минуле але пам'ять про них залишається, і це дає можливість маніпуляцій «історичною пам'яттю» в політичній діяльності з метою формування у суспільній свідомості певної версії бачення та репрезентації минулого [13]. Упродовж перших десятиліть 2000-х років унаслідок інформаційної революції спроможності інструментального використання історії у політичних цілях отримали новий імпульс. Торкнулися вони і українсько-польських відносин. Польща

та Україна досі не змогли порозумітися щодо спільної історії.

Найтрагічнішою сторінкою спільної українсько-польської минувшини у XX столітті стали трагічні волинські події 1943–1944 років. Ці події донині викликають суперечки серед істориків і серед суспільств України та Польщі.

Навіть через багато десятиліть тема Волинської трагедії залишається однією з найсуперечливіших в українсько-польських відносинах. Погляди Києва і Варшави на причини, відповідальність і кількість жертв з обох сторін відрізняються. Польська сторона наполягає, що виключну відповідальність за злочини, скоєні в 1938–1945 роках на Волині, несе Україна. Натомість українська сторона наголошує, що відповідальність несуть обидві держави й вибачення мають бути взаємними. До сьогодні немає порозуміння між українськими та польськими істориками щодо чисельності жертв, як серед поляків, так і українців. У Польщі Волинську трагедію називають «різаниною», офіційно визнано «геноцидом», одностайно звинувачують український націоналізм. З таким трактуванням не погоджуються в Україні. 24 липня 2024 року міністр національної оборони Польщі Владислав Косіньок-Каміш заявив, що без розв'язання питання Волинської трагедії Україна не зможе вступити до Євросоюзу.

У вересні цього ж року очільник польського МЗС Радослав Сікорський заявив: «Закликаю Київ якомога швидше знайти рішення щодо Волинської трагедії. Якщо ні, Польща вживе жорстких заходів проти України».

Крім цього, 5 жовтня 2024 року голова Інституту національної пам'яті Польщі Кароль Навроцький заявив: «Ми чекаємо на позитивний розгляд наших заяв українською владою, щоб ми могли розпочати роботи з ексгумації жертв геноциду на Волині та Східній Малопольщі». Така заява викликала обурення в українському суспільстві, оскільки терміном Східна Малопольща поляки у 1922–1939 роках називали Галичину, щоб вписувати її в загальнопольський наратив і стерти її українськість.

Історики Томаш Стрієк (*Tomasz Andrzej Stryjek*) та Володимир Склокін для розв'язання цієї проблеми пропонують розширити поле дослідження поза етику, історію та політику. Вони поставили питання, на які можна відповісти, враховуючи підходи властиві соціології, культурології й антропології. Ключовим поняттям, на їхню думку, має бути «історична культура» [18, с. 9]. Їхній підхід дозволяє шукати витоки цієї проблеми у відмінності історичних культур Польщі та України.

На думку Т. Стрієка та В. Склокіна, є умови, за яких національна спільнота може згубити саму себе: це спогади про негативні дії з минулого, вчинені представниками цього народу щодо представників інших народів, зокрема про масові вбив-

ства. Усвідомлення таких речей підважує норми і цінності, які функціонують у людських спільнотах. Унаслідок цього спогади про такі події витісняються або приписуються представникам інших спільнот. Поляки та українці якраз і допускають схожі помилки: українці в основному витісняють із суспільної свідомості спогади про волинську трагедію, а поляки намагаються приписати усю вину тільки українцям.

Для того щоб зрозуміти чому так відбувається варто звернутися до поняття «історична культура». Т. Стрієк та В. Склокін використовують це поняття як головну пояснюючу змінну, крізь призму якої здійснюється порівняння елементів історичних культур Польщі та України.

Вперше поняття «історична культура» вжив французький історик Бернард Гене (*Bernard Guenée*) у 1980 році, не даючи йому чіткого визначення. Як дослідницьку категорію це поняття почав використовувати Й. Рюзен. Згідно з Рюзеном, «історична культура» – це вироблювана історичною свідомістю історична пам'ять, яка наповнює часове орієнтування життєвої практики визначенням напрямів діяльності і розумінням себе суб'єктами. Рюзен стверджує, що історична культура становить частину загального кровообігу суспільства, завдяки якому воно функціонує [16].

На сьогодні головною рисою історичної культури є її інструменталізація, тобто можливість маніпулювати минулим в сучасних цілях. Поява все більш нових гаджетів та найновіших можливостей Інтернету дає можливість включатися в історичні сюжети значній кількості людей. Історики нині занепокоєні неоднозначними наслідками активного «вторгнення» сучасності в історіографічний процес. Коли пишуть про «минуле, спотворене пам'яттю», найчастіше мають на увазі не підконтрольність навколо наукової публіцистики та ЗМІ у поширенні вигідних їм версій минувшини. Це дає можливість втручатися в історію політикам та використовувати її для розпалювання ворожнечі і досягнення вигідних їм політичних цілей.

Український історик Сергій Стельмах узагальнює: «Попри численні розбіжності в розумінні «історичної культури», які спостерігаються в сучасній історіографії, можна вважати усталеним тлумачення цього феномену з трьох висхідних позицій: «Історична культура» як синонім до «культури історичної пам'яті» в руслі осмислення проблематики культурно-історичної спадщини народів; «історична культура» як засіб політичної інструменталізації знання про минуле в сучасному суспільстві; «історична культура» як естетична презентація минулого через особливі способи символізації» [17, с. 48–51].

Й. Рюзен виділяє три основні виміри історичної культури, когнітивний, політичний та естетичний вимір. Розглянемо їх детальніше.

Когнітивний вимір історичної культури

Когнітивний вимір історичної культури реалізується у сучасних суспільствах через історичні науки. Його основною цінністю є правда. Він дає можливість усвідомити раціональне історичне знання. Завданням когнітивного виміру є пізнання досвіду еволюції історичної думки з метою кращого усвідомлення людиною і людством свого місця і ролі у змінюваному світі та побудови майбутнього на раціональних засадах, які найповніше відповідають ідеї гуманності.

Когнітивна історія як оновлена неокласична освітня модель історії з'являється у XX столітті. Вона постає як наука про людське мислення, втілене в інформаційному продукті епохи. А майбутнє історичної науки мислиться як створення єдиної інформаційної сфери між минулим і сучасним.

Головним результатом вивчення минулого є новий спосіб думання про нього, спрямований на прийняття його суспільством. Тож має значення не те, яке справді було минуле, а те, що ми думаємо про нього, бо від нашої думки про минуле великою мірою залежить наше майбутнє [12].

У 70-х роках XX ст. внаслідок глобалізації та деколонізації з'являються «суспільства без історії», що намагаються переосмислити історію Європи. В результаті вивчення історії почали займатися не тільки професійні вчені, а й представники ЗМІ, які не завжди компетентні у викладенні історії. Це призвело до створення поліцентричних моделей історичного пізнання [2].

Практика будівництва схеми історичного процесу за зразком біографії людини з мотивами цілепокладання в якості основи моделі виявляється помилковою. Нав'язування народу штучного бачення, з використанням пропагандистсько-наступальної лексики, стає очевидним.

В цей час думка істориків стає все менш цікавою для глядача, і на арену політичних шоу виходять замовні політтехнологи, які виконують політичні заявки певних груп. Вони мало дбають про схожість реальних історичних прототипів із замовними сценічними образами. Саме минуле завдяки можливостям Інтернету також перетворюється на майданчик для політичних ігор. Такі ігри, де гравцями є держави і воєнні блоки, стають надто небезпечними і можуть призвести світ до катастрофи. Постало питання про те, якою має бути історична репрезентація, яка б зупинила наплив маніпуляцій та забезпечила безбідне майбутнє людству.

Американський соціолог Джефрі Александер (*Jeffrey Alexander*), звертає увагу на тісний зв'язок між подією-першопричиною і створеною у процесі репрезентації формою колективної уяви, що може спричинити «колективну травму». Така травма шкодить нації і кличе до помсти [13, с. 130].

«Колективні травми» минають, але залишають після себе слід, що може призвести до їх

поновлення, тому все те, що створює «культурну пам'ять» має бути під постійним контролем представників суспільства [1, с. 85–108].

Розглядаючи когнітивний вимір ми дійшли до висновку, що, на жаль, весь попередній історичний шлях взаємовідносин Польщі та України призводив до колективних травм. Завдання істориків, що розглядають ці проблеми, скористатися можливостями, які надає історична культура, запросивши до співпраці представників інших галузей науки (психологів, політологів, культурологів, літературознавців тощо) і разом осмислити складні події, які викликають непорозуміння між Україною та Польщею.

Естетичний вимір історичної культури

Естетичний вимір історичної культури спирається на психічний вплив історичних тлумачень і мистецьких форм на людські органи чуття. Щоб сформувати уявлення про історію, історичні знання мають послуговуватися і літературними та мистецькими зразками. Емоційний вплив мистецьких форм репрезентації минулого може бути набагато сильнішим, ніж вплив історичних праць [13, с. 48–49].

Така пам'ять не є суто науковим знанням і репрезентує себе через міфи, легенди, перекази тощо, сповнені нереалізованих надій та очікувань, які згодом можуть стати підґрунтям для випробувань і зіткнень [2].

Німецький вчений Ян Ассман [*Jan Assmann*], досліджуючи історію пам'яті, стверджував, що минуле не просто відтворюється в сучасному, а «відкривається» ним заново, моделюється залежно від обставин, і отже, правильніше говорити не про рецепцію, а про «динаміку спогадів», втілених у системі зображувальних символів. Символ містить у собі елемент метафори і допомагає творити художній образ.

Образи-символи стають центральним поняттям історичної пам'яті. Вони об'єднують в єдине ціле іноді кілька епох: ту, про яку йдеться в історичному тексті; епоху, до якої належить той, хто фіксував та інтерпретував події, та епоху, до якої належить той, хто сприймає ці образи. Усе це створює цілу систему суспільних відносин. Образи починають жити власним життям, створюючи власний імідж.

Творення іміджу часто використовується з метою маніпулювання свідомістю мас. Будь-який політик, що претендує на владу, не обходиться в теперішній час без іміджмейкера, який створює і розробляє для нього образ, найбільш популярний для сприйняття соціумом.

Польський історик Войцех Вжосек (*Wszczytek Wzosek*) проводить лінію від метафоризування до стереотипізації [5]. Формування стійких стереотипів можна розглядати як різновид метафоричного моделювання.

Стереотипи глибоко проникають у культурні традиції та забезпечують їм довге життя, однак

часто стають певним комунікаційним кодом, який заважає критично сприймати цінності як власної, так і чужої культури і створюють ґрунт для політичних маніпуляцій свідомістю. Завдання історичного пізнання полягає у тому, щоб завжди бачити інтереси й наміри тих політичних сил, які стоять за репрезентаціями минулих.

Завдяки окремим формам репрезентації історія має вплив на психічний стан суспільства. Емоційний вплив літературних творів, кінофільмів тощо, може бути набагато сильнішим, ніж вплив історичних праць.

Надзвичайно дієвий вплив на сприйняття і формування зацікавленості історичним минулим мають візуальні засоби, наприклад фільми, які створюють певні стереотипи. До таких фільмів можна віднести кінострічку польського режисера Войцеха Смажовського «Волинь» (2016 року). Сцени жорстокості українців, які вбивають польських дітей, спалюючи їх живцем, впливають на відтворення негативного образу українця у польській віковій свідомості. Усі підібрані режисером сюжети слугують меті – закріпити за «своїми» чітко окреслену роль «жертви» і перекласти всю відповідальність на українця, ігноруючи причинно-наслідкові зв'язки. Цей фільм окремі польські критики назвали однією з найкращих історичних картин в історії польського кіно, при цьому, свідомо розпалюючи ворожнечу між двома народами [7].

На думку французького філософа Поля Рікера (*Paul Ricœur*), мистецтво пам'яті полягає у тому, щоб прив'язувати образи до місць, організованих у чітку систему [12]. Це мистецтво поклало початок комемораціям.

Комеморація – це процес пам'ятання через актуалізацію подій, образів і персоналій минулого в контексті сучасних поглядів і потреб. Вона працює як створення спільних спогадів через вироблення певних ритуалів увічнення, вшанування, певних осіб і подій, конструювання «місць пам'яті».

Винахідником «місць пам'яті» вважається П'єр Нора. До них відносяться топографічні місця: архіви, бібліотеки, музеї, поля битв; монументальні місця: кладовища, пам'ятники героям, храми, архітектурні споруди; символічні місця: комеморації, паломництва, відзначення дат; функціональні місця: підручники, автобіографії тощо.

П'єр Нора прийшов до висновку, що благородна мета підтримання за допомогою місць пам'яті традицій й воскресіння духу нації здатна перетворюватися у риторику комеморації, що служить політичним цілям [2].

Завдяки «місцям пам'яті» суспільство свідомо передає на збереження свої спогади або визнає їх часткою своєї самобутності. Проте, надмірне захоплення «місцями пам'яті» дає можливості для політичних маніпуляцій та може призвести до колективних травм.

Приклад цьому – відкриття 14 липня 2024 року скандального пам'ятника жертвам Волинської трагедії в селі Домостава Прикарпатського воєводства у Польщі. Проект пам'ятника розробив скульптор Анджей Пітинський. Виготовлений із бронзи, покритої світло-коричневою платиною, 20-ти метровий пам'ятник, за задумом ініціаторів, мав стати символом пам'яті польського народу про «злочин геноциду» проти польського населення східних теренів II Речі Посполитої. Монумент являє собою величезного орла з короною, на крилах якого назви місць, де українці вбивали поляків. У центральній частині орла вирізано хрест, а в щілині поміщено дитину, наколоту на вила, які символізують український тризуб. Останнім елементом пам'ятника є фігури батька, матері з немовлям, хлопчика та дівчинки, за якими на огорожі висять дитячі голівки, набиті на кілочки. Цей пам'ятник мав стати, на думку замовників, місцем пам'яті та комеморації для поляків.

Пам'ятник викликав критику з боку українців. На думку депутата Миколи Княжицького, ідея встановлення цього пам'ятника є свідомою політичною провокацією, з метою принизити гідність українців, поглибити розбіжності та знищити позитивні результати примирення між поляками та українцями, до чого закликав Папа Іван Павло II. Натомість президент Інституту національної пам'яті Польщі Кароль Навроцький наголосив, що пам'ятник відповідає історичним подіям, а поляки мають право культивувати свою історію [21].

Зі зміною політичної ідеології відбувається перегляд історичного минулого, переоцінка історичних постатей. Зазначене може призвести до руйнації пам'ятників в результаті громадської ініціативи або продуманої владою історичної політики. Вибудовувати національну ідентичність на фундаментах історичного минулого, що об'єднує українське та польське суспільства, не оминаючи при цьому важких сторінок власної історії, – надважливе завдання для українських і польських політиків та істориків.

Відзначимо, що естетичний вимір історичної культури не існує автономно, а є невід'ємним від когнітивного та політичного вимірів.

Політичний вимір історичної культури

Політичний вимір історичної культури Й. Рюзен пов'язує з використанням історичної пам'яті в інтересах влади. Презентуючи себе в історично наповнених символах, влада намагається формувати ідентичність у вигідних їй параметрах. Немає жодної форми влади, яка б для своєї легітимзації не послуговувалася історією [16, с. 129–131].

Кожна політична спільнота зацікавлена у виробленні узгодженого бачення свого минулого як передумови спільного погляду в майбутнє. У XX–XXI століттях законодавче вирішення деяких особливо дражливих конфліктів історичної пам'яті

набуло поширення навіть серед демократичних держав. Різноманітні суспільні практики і норми, пов'язані з регулюванням колективних уявлень про минуле, дістали назву «політика пам'яті» [15, с. 570–571].

Український історик Георгій Касьянов стверджує, що термін історична політика означає суспільну практику використання політиками історії та «історичної пам'яті» у своїй діяльності для запровадження у суспільну свідомість певного варіанту сприйняття та репрезентації минулого. Історична політика передбачає політичну інструменталізацію історії, її практичне використання у внутрішній політиці, юридичних і законодавчих практиках, дипломатичних і воєнних конфліктах [8].

Політика пам'яті, як суттєва частина політичного виміру, подвійна: вона передбачає, з одного боку, конструювання певної спільної пам'яті, як системи колективних уявлень про минуле, а з іншого – має планомірний вплив на індивідуальну пам'ять кожного громадянина.

Травми минулого визначають концепцію політики пам'яті держави. Аналіз політичного виміру дає можливість позбутися колективних ран та вибудувати свідоме, раціональне суспільство.

«Історичної культура», спрямовує дослідників польсько-українських суперечок на обдумування кроків, які необхідно зробити для зближення цих двох народів, а саме:

1) українці та поляки повинні детально осмислити історичний досвід подій на Волині (у 1943–1944 роках), знайти коріння цього конфлікту і встановити своєрідну точку відліку, з якої розпочалося розпалювання ворожнечі між поляками і українцями;

2) представникам цих двох народів необхідно налагодити діалог між політиками, медіа та істориками з метою конструювання колективної ідентичності кожного;

3) українцям та полякам потрібно активно співпрацювати заради створення системи репрезентацій історичного досвіду, дотримуючись певних етичних та естетичних норм;

4) слід розробити модель соціальної згоди між поляками та українцями;

5) потрібно сприяти взаємодії професійного історичного знання й колективної пам'яті соціумів з метою формування «образу минулого», максимально наближеного до істини;

6) необхідно вибудувати межі у взаємодії між істориками і політиками та не дати можливості маніпулювати минулим у сучасних цілях.

Висновки. Ми проаналізували три виміри історичної культури. Кожен з них спрямовує нас на пошуки відповіді на питання, які політичні чинники допоможуть у подоланні історичних суперечок між Україною та Польщею.

Добросусідські відносини між державами завжди важливі, та особливо цінна підтримка сусідньої держави тоді, коли ворог порушує кордони і вступає на територію однієї з цих країн. У час, коли путінські війська здійснили повномасштабне вторгнення в межі України, дружню підтримку Польщі важко переоцінити. Однак відгомін подій, що відбулися в далекому 1943 році на Волині, знову дає про себе знати.

Одним із варіантів у пошуках нових підходів до розв'язання історичних суперечок в українсько-польських відносинах якраз є «історична культура». Зрозуміло, що для вирішення цих суперечок має пройти багато часу, але будь-яка проблема в кінці-кінців вирішується.

На нашу думку вирішити конфлікт між Україною та Польщею можна, взявши за основу підхід, який дозволяє шукати витоки цієї проблеми не у розбіжностях між поглядами польських та українських істориків на причини і розвиток минулих протистоянь та у непорозуміннях між діями політиків, а у відмінностях історичних культур Польщі та України.

Проаналізувавши, основні виміри «історичної культури» ми визначили напрями цього дослідження:

– завдяки когнітивному виміру історії, вивчаючи політичні чинники історичних суперечок між Польщею та Україною в кінці ХХ на початку ХХІ століть, усвідомлюємо наскільки важливо дослухатися до останніх тенденцій, що відбуваються у цьому вимірі історії, оскільки сучасна репрезентація минулого формується під впливом нових реалій, які характеризуються швидким поширенням інформації завдяки Інтернету. Необхідно навчитися відділяти головні факти від другорядних і відрізняти істину від фейків;

– за допомогою естетичного виміру можливо проаналізувати, як застосовують представники Польщі та України мистецькі форми для створення іміджу своїх країн та наскільки підтримуються комеморативні практики на державному рівні та з боку громадських організацій, наскільки зацікавлені поляки та українці у високій якості репрезентації власної історії;

– політичний вимір історичної культури допомагає проаналізувати те, як політичні сили обох країн використовують державні ресурси в своїх інтересах, перебуваючи при владі, та забезпечують цими ресурсами ту частину істориків, що обслуговують їх. Також цей вимір допомагає проаналізувати політичне втручання в дійсність мас-медій, кон'юнктуру маніпуляцію архівами, надання ексклюзивного доступу до важливих матеріалів історикам, які обслуговують певну ідеологічну версію минулого тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

- Alexander J. The Meanings of Social Life: a Cultural Sociology. p. 85–108.
- Бабка В. Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Ніжин. 2016. 249 с.
- Бжезинський Зб. Велика Шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. Львів. Лілея-НВ. 2000. 237 с.
- Бжезинський Зб. Промова перед Львівською міською радою 24 вересня 1998 р. Завжди знав і вірив, що буде незалежна Україна. Universum. 1998. № 9–10.
- Вжосек В. Історія – Культура – Метафора. Постанова неklasичної історіографії; Про історичне мислення. Київ. Ніка-Центр. 2012. 296 с.
- Дубінський А. Доктрина Гедройця-Мєрошевського як суспільний дороговказ для країн балтійсько-регіону, 2016. URL: <http://bbcs.eu/uk/analychni-materialy/doktrina-gedroytsya-myeroshevskogo-yak-suspilniy-dorogovkazdlya-krayin-baltiysko-chornomorskogo-regionu>. (дата звернення 21.12.2024)
- Калішчук О. Волинь – 43. Історіографічне пізнання і криве дзеркало пам'яті. Львів. 2020. с. 225. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kalishchuk_Oksana/Volyn43_istoriografichne_piznannia_i_kryve_dzerkalo_pamiaty.pdf (дата звернення 20.12.2024).
- Касьянов Г. Історична політика 1990-х – поч. XXI ст.: Українська пострадянський простір. 2014. URL: file:///C:/Users/Home%201519/Desktop/Istorychna_polityka_1990kh_poch_KhKhI_st_Ukraina_ta_postradianskyi_prostir.pdf (дата звернення 15.12.2024).
- Кіпіані В. Війна двох правд. Поляки та українці у кривавому ХХ столітті. Vivat. 2023. 304 с.
- Кралюк П. Українці і поляки: 1000 років (не) порозуміння. Серія: Великий науковий проект. 2021. 320 с.
- Куронь Я. Поляки та українці. Важкий діалог. Дух і Літера. 2019. 264 с.
- Кушерець В. Історія в людині і людина в історії (смісловий аспект). URL: <https://www.znannya.org.ua>. (дата звернення 25.11.2024).
- Нагорна Л. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса. Київ. 2014. 382 с.
- Рікер П. Пам'ять, історія, забуття. сс. 87–95, 196–253, 490, 534–546.
- Розумний О. Деконсолідує стратегії історизації як виклик національній політиці пам'яті. Політична енциклопедія. Київ.: Парламентське видавництво. 2012. с. 570–571.
- Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів. Літопис. 2010. с. 123.
- Стецьмах С. Котова С. «Історична культура» в сучасних зарубіжних та вітчизняному історіографічних дискусях. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2014. с. 48–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2014_4_20 (дата звернення 25.11.2024).
- Стрієк Т. Склокін В. Історичні культури Польщі та України. Про джерела непорозуміння між сусідами. URL: <https://woblink.com/ebook/istorichni-kulturi-polshchi-ta-ukrajini-tomasz-stryjek-volodimir-sklokin-284373u>. (дата звернення 14.11.2024).

polshchi-ta-ukrajini-tomasz-stryjek-volodimir-sklokin-284373u. (дата звернення 14.11.2024).

19. Стрільчук Л. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття). Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. Київ. 2014. – Вип. 85 (6).

20. Збірник Польсько – українські студії. Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Либідь. 1993.

21. У Польщі відкрили скандальний пам'ятник жертвам Волинської трагедії. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2024/07/16/164120/> (дата звернення 21.12.2024).

REFERENCES:

- Alexander J. The Meanings of Social Life: a Cultural Sociology. p. 85–108.
- Babka V. (2016). Istorychna pamiat yak faktor politychno vplyvu v nezalezhnii Ukraini. Diss kand. polit. nauk. [Historical memory as a factor of political influence in independent Ukraine. Dr. polit. sci. diss.]. Nizhyn, 249 p.
- Bzhezynskiy Zb. (2000). Velyka Shakhivnytsia. Amerykanska pershist ta yii stratehichni imperatyvy. [The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostategic Imperatives]. Lviv, Lileia-НВ, 237 p.
- Bzhezynskiy Zb. (1998). Promova pered Lvivskoiu miskoiu radoiu 24 veresnia 1998 r. Zavzhdy znay i viryv, shcho bude nezalezhna Ukraina. [Speech before the Lviv City Council September 24, 1998. I always knew and believed that there would be an independent Ukraine] Universum, no. 9–10. [In Ukrainian].
- Vzhosek V. (2012) Istoriia – Kultura – Metafora. Postannia neklasychnoi istoriografii; Pro istorychne myslennia. [History – Culture – Metaphor. The appearance of non-classical historiography; About historical thinking]. Kyiv, Nika-Tsentr, 296 p.
- Dubynskiy A. (2016). Doktryna Hedroitsia-Mieroshevsogo yak suspilnyi dorogovkaz dla krain baltiysko-rehionu. [The Gedroyets-Meroshevsky doctrine as a social guide for the countries of the Baltic region]. Available at: <http://bbcs.eu/uk/analychni-materialy/doktrina-gedroytsya-myeroshevskogo-yak-suspilniy-dorogovkazdlya-krayin-baltiysko-chornomorskogo-regionu>. (accessed 21 December 2024).
- Kalishchuk O. (2020). Volyn – 43. Istoriografichne piznannia i kryve dzerkalo pamiaty. [Volyn – 43. Historiographical knowledge and the crooked mirror of memory]. Lviv, p. 225. Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kalishchuk_Oksana/Volyn43_istoriografichne_piznannia_i_kryve_dzerkalo_pamiaty.pdf (accessed 20 December 2024).
- Kasianov H. (2014). Istorychna polityka 1990-kh – poch. 21 st.: Ukraina ta postradianskyi prostir. [Historical policy of the 1990s – beginning. 21st century: Ukraine and the post-Soviet space]. Available at: file:///C:/Users/Home%201519/Desktop/Istorychna_polityka_1990kh_poch_KhKhI_st_Ukraina_ta_postradianskyi_prostir.pdf. (accessed 15 December 2024).
- Kipiani V. (2023). Viina dvokh pravd. Poliaky ta ukraintsy u kryvavomu KhKh stolitti. [The war of two truths. Poles and Ukrainians in the bloody 20th century]. Vivat, p. 304.

10. Kraliuk P. (2021). Ukrainsi i poliaky: 1000 rokiv (ne)porozuminnia. [Ukrainians and Poles: 1000 years of (mis)understanding]. Serii, Velykyi naukovyi proekt, 320 p.

11. Kuron Ya. (2019). Poliaky ta ukrainsi. Vazhkyi dialoh. [Poles and Ukrainians. Difficult dialogue.]. Dukh i Litera, 264 p.

12. Kusherets V. Istoriia v liudyni i liudyna v istorii (smyslovyi aspekt). [History in man and man in history (semantic aspect)]. Available at: <https://www.znannya.org.ua>. (accessed 25 November 2024).

13. Nahorna L. (2014). Istorychna kultura: kontsept, informatsiinyi resurs, refleksyynyi potentsial. [Historical culture: concept, information resource, reflective potential]. IPIEND im.I.F. Kurasa, Kyiv, 382 p.

14. Riker P. Pamiat, istoriia, zabuttia. [Memory, history, oblivion]. pp. 87–95, 196–253, 490, 534–546.

15. Rozumnyi O. (2012). Dekonsoliduiuchi stratehii istryzatsii yak vyklyk natsionalnii politytsi pamiaty. [Deconsolidating strategies of historicization as a challenge to the national politics of memory]. Politychna entsyklopediia. Kyiv, Parlamentske vydavnytstvo, pp. 570–571.

16. Riuzen Y. (2010). Novi shliakhy istorychnoho myslennia. [New ways of historical thinking]. Lviv, Litopys, p. 123.

17. Stelmakh S. Kotova S. (2014). «Istorychna kultura» v suchasnykh zarubizhnykh ta vitchyznianomu istoriohrafichnykh dyskusakh. [“Historical culture” in modern foreign and domestic historiographi-

cal discussions]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Istoriia, pp. 48–51. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2014_4_20. (accessed 25 November 2024).

18. Stryiek T., Sklokin V. Istorychni kultury Polshchi ta Ukrainy. Pro dzherela neporozuminnia mizh susidamy. [Historical cultures of Poland and Ukraine. About sources of misunderstanding between neighbors]. Available at: <https://woblink.com/ebook/istorichni-kulturi-polshchi-ta-ukrajini-tomasz-stryiek-volodimir-sklokin-284373u>. (accessed 14 November 2024).

19. Ctrilchuk L. (2014). Ukraina – Polshcha: vid dobrosusidskykh vidnosyn do stratehichnoho partnerstva (kinets 20 – pochatok 21 stolittia). [Poland: from good neighborly relations to strategic partnership (end of the 20th – beginning of the 21st century)]. Gileia, naukovyi visnyk, Zbirnyk naukovykh prats, Kyiv, issue. 85 (6) (In Ukrainian).

20. Zbirnyk Polsko – ukrainski studii. Ukraina – Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist. [Collection of Polish – Ukrainian studies. Ukraine – Poland: historical heritage and public consciousness]. (1993). Lybid.

21. U Polshchi vidkryly skandalnyi pamiatnyk zhertvam Volynskoi trahedii. [A scandalous monument to the victims of the Volyn tragedy was opened in Poland]. Istorychna pravda. Available at: <https://www.istpravda.com.ua/short/2024/07/16/164120/>. (accessed 12 December 2024).

Influence of historical culture on relations between Ukraine and Poland

Poplavskiy Serhii Yuriyovych

Postgraduate Student
National University “Ostroh Academy”
Seminarska str., 2, Ostroh, Rivne region,
Ukraine
ORCID: 0009-0003-6206-7593

The article examines the political factors of the historical disputes between Ukraine and Poland. It is based on a theory that can be characterized by the concepts of “historical politics” and “historical memory” and defined as a theory of memory politics, when memory becomes the object of purposeful activity by state authorities.

“Historical memory” is a category that belongs to the field of the understudied “historical culture” project, therefore, in the course of the study, special attention was paid to the comparison and comparison of the historical culture of Poland and Ukraine. We took as a basis an approach that allows us to look for the origins of this problem in the differences in the historical cultures of this state.

For a better understanding of the “historical culture” category, we analyzed its main dimensions: cognitive, aesthetic, and political.

The analysis of the cognitive dimension helped to realize that almost the entire previous historical path of relations between Poland and Ukraine led to collective trauma. This was especially evident in the issue of the Volyn tragedy of 1943. The cognitive dimension helps us to understand the historical truth about the relations between Ukraine and Poland and to realize the role and place of Ukraine in the changing world.

The aesthetic dimension is responsible for the emotional interpretation of events. Thanks to this dimension, we have the opportunity to observe how Poles and Ukrainians use artistic forms to create the image of their countries and how interested they are in the high-quality representation of their own history.

The political dimension of historical culture is closely related to the use of historical culture in the interests of the authorities. Presenting itself in historically filled symbols, the government tries to shape identity in dimensions that are beneficial to it. The 21st century – the age of Internet technologies – turns the past into a stage for political performances. The analysis of the political dimension makes it possible to get rid of collective traumas and build a conscious, rational society. This is especially necessary to maintain good-neighborly relations between Ukraine and Poland during the period of Russia’s invasion of Ukraine. This dimension provides the most opportunities for explaining the influence of historical culture on relations between Ukraine and Poland.

Key words: historical memory, historical politics, historical culture, cognitive dimension, aesthetic dimension, political dimension.